

รายการ ร้อยเรื่อง...เมืองไทย

สถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา และสำนักวิชาการ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ถนนอุทองใน เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ โทร. ๐-๒๒๔๔-๒๐๗๐-๗๓

เรื่อง “พระมหาชนก”
เรียบเรียง นางสาววิจิตรา ประยูรวงษ์ บรรณารักษ์ชำนาญการ กลุ่มงานห้องสมุด สำนักวิชาการ
ออกอากาศ เมษายน ๒๕๖๐

“พระมหาชนก” เป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ โดยได้ทรงแปลและดัดแปลงเค้าโครงเรื่องจากทศชาติชาดกที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งนับได้ว่าเป็นบทพระราชนิพนธ์ที่ทรงโปรดมากที่สุด เนื่องจากมีพระราชนิพนธ์สรรเสริญว่า “...เป็นหนังสือไม่มีที่เทียม...เพราะว่าหนังสือเรื่องนี้ เป็นที่รักของข้าพเจ้าเอง เป็นสิ่งที่เห็นว่าสำคัญ และโดยที่เป็นผู้ที่ได้ก่อตั้งขึ้นมา เป็นตัวการรู้ว่าตัวเองเป็นผู้ที่ทำขึ้นมา ถ้าไม่มีตัวเราเองมีแต่ชาดกแล้ว...ใครไปอ่านก็ไม่รู้เรื่องและไม่มีความหมายอะไรมากนัก และเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์กับทุกคน และเป็นประโยชน์กับประชาชนคนไทยทั้งประเทศ...” ซึ่งเป็นพระราชดำรัสที่ทรงพระราชทานไว้เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ ครั้งเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดตัวหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต

เรื่องราวโดยย่อของ “พระมหาชนก” เป็นหนึ่งในทศชาติชาดก ก่อนที่พระโพธิสัตว์จะมาประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ และตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชาดกเรื่องนี้กล่าวถึงการบำเพ็ญความเพียรเป็นบารมีของพระมหาชนกผู้ซึ่งเป็นพระโอรสของพระอริยราชชนก อดีตกษัตริย์แห่งมิลินทนคร พระอริยราชชนกสิ้นพระชนม์ในสนามรบ เนื่องจากถูกพระโพลชนกผู้น้องยกทัพมาชิงราชสมบัติ เมื่อพระมหาชนกเติบโตขึ้น และทราบความจริงว่าตนเองเป็นใคร จึงต้องการจะไปทวงพระราชสมบัติคืน พระองค์จึงขอทรัพย์จากพระมารดา และเสด็จโดยเรือเดินทางไปค้าขายยังดินแดนสุวรรณภูมิเพื่อสะสมกำลังทรัพย์และกำลังคน ในระหว่างการเดินทางได้เกิดคลื่นยักษ์ถาโถมจนเรืออัปปางด้วยความเพียรในการแหวกว่ายในทะเลถึง ๗ วัน ๗ คืน ทำให้นางมณีเมขลา เทพธิดาผู้รักษามหาสมุทรได้ปรากฏตัวและสนทนาแลกเปลี่ยนกับพระองค์จนเข้าใจในปรัชญาของการบำเพ็ญวิริยบารมี และช่วยอุ้มพาพระมหาชนกไปจนถึงฝั่งเมืองมิลินท ในระหว่างนี้พระโพลชนก กษัตริย์เมืองมิลินทได้สิ้นพระชนม์ลง และได้ทิ้งปริศนาเรื่องขุมทรัพย์ไว้ พระมหาชนกสามารถไขปริศนาต่าง ๆ ได้ และทรงอภิเษกสมรสกับพระราชธิดาของกษัตริย์ และครองราชสมบัติโดยธรรม วันหนึ่งพระมหาชนกทรงทอดพระเนตรต้นมะม่วง ๒ ต้น ต้นหนึ่งมีผล ต้นหนึ่งไม่มีผล พระองค์ทรงเก็บผลมะม่วงมาเสวยผลหนึ่งและตรัสชม หลังจากนั้น ผู้คนต่างพากันแย่งชิงกินผลจนต้นมะม่วงต้นนั้นโคนลง ในขณะที่ต้นไร้ผลยังคงอยู่ แสดงว่าสิ่งใดดี มีคุณภาพ จะเป็นเป้าหมายของการยึดมั่น และจะเป็นอันตรายในท่ามกลางผู้ที่ขาดปัญญา พระมหาชนกจึงเกิดความสังเวช และดำริจะแสวงหาโมกขธรรม ประจวบกับที่นางมณีเมขลาเคยบอกให้พระองค์ตั้งสถาบันการศึกษาขึ้น พระองค์จึงได้ปรึกษากับพราหมณ์ในการจัดตั้ง “ปูทะเลียมหาวิชาลัย” เพื่ออบรมกลุ่มคนเหล่านั้นให้มีสติปัญญาและมีความเพียรในชีวิตที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ เมื่อผู้คนมีความเป็นอยู่ดี มีธรรมะแล้ว พระองค์ก็จะสามารถไปแสวงหาโมกขธรรมต่อไปได้

หนังสือพระราชนิพนธ์พระมหาชนกนั้น สามารถแปลความหมายได้อย่างกว้างขวาง เนื่องจากเป็นบทพระราชนิพนธ์ที่มีความหมายลึกซึ้ง ทรงคุณค่า แฝงแง่คิดและปรัชญาในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดีแล้วแต่การตีความหมายตามจินตนาการของผู้อ่านแต่ละคน ในที่นี้ จะขอยกข้อคิดที่สำคัญในเรื่อง ๓ ประการ ดังนี้

๑. ความเพียร

การสั่งสมวิริยบารมีเป็นการแสดงถึงความมุ่งมั่นของพระมหาชนกในการแหวกว่ายท่ามกลางความปั่นป่วนของมหาสมุทรเพื่อเอาตัวรอดแม้ว่าจะไม่เห็นฝั่ง และการสั่งสมวิริยบารมี มิได้หมายถึงความเพียรเท่านั้น หากแต่ในความเพียรยังซ่อนหลักธรรมอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะการใช้สติปัญญาประคับประคอง ความเพียรมิใช่เพื่อไปสู่จุดหมายเท่านั้น แต่ยังประโยชน์ให้ตัวเองอยู่รอดเพื่อฟันฝ่าอุปสรรคต่อไป แนวความคิดที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการบำเพ็ญเพียรบารมี คือ ความคิดย่อมควบคู่กับการกระทำ ผู้มีแต่ความคิดไม่สามารถทำให้ประสบความสำเร็จได้ หากไม่ลงมือกระทำ การกระทำต้องมีความรับผิดชอบในหน้าที่ด้วย หากผู้นั้นหลงระเห็จไม่รับผิดชอบในการทำหน้าที่ ย่อมส่งผลร้ายต่อบุคคลอื่น

๒. ผลประโยชน์ที่ยั่งยืน

จุดสำคัญของเรื่องพระมหาชนกอีกประการหนึ่งคือต้องการให้คนเข้าใจในประโยชน์ที่ยั่งยืน โดยหยิบยกอุทาหรณ์จากเรื่องต้นมะม่วงที่มีผลและไร้ผล ต้นมะม่วงที่มีผลผู้คนต่างยื้อแย่งกัน ส่วนต้นที่ไร้ผลกลับไม่ตกอยู่ในอันตราย อันสะท้อนถึงการแก่งแย่งโภกทรัพย์ โดยเฉพาะสาธารณสมบัติโดยไม่คำนึงถึงความยั่งยืน คิดหาวิธีที่จะใช้เครื่องมือตัดทวงผลประโยชน์ให้ได้มากที่สุด แทนที่จะใช้เครื่องมือและความรู้มาพัฒนาสังคม โดยเฉพาะการใช้ความรู้ในเทคโนโลยีทางการเกษตรที่มีการรักษาต้นเก่าและการขยายพันธุ์ต้นใหม่ เพื่อผลประโยชน์ที่ยั่งยืน ดังที่พระมหาชนกทรงแนะนำวิธีฟันฟูต้นมะม่วง ๙ วิธี คือ ๑) เพาะเมล็ดมะม่วง ๒) ถนอมรากที่ยังมีอยู่ให้งอกใหม่ ๓) ปักชำกิ่งที่เหมาะสมแก่การปักชำ ๔) เอากิ่งดีมาเสียบยอดกิ่งของต้นที่ไม่มีผลให้มีผล ๕) เอาตมมาต่อกิ่งของอีกต้น ๖) เอากิ่งมาทาบกิ่ง ๗) ตอนกิ่งให้ออกราก ๘) รมคว้นต้นที่ไม่มีผลให้ออกผล ๙) ทำชีวภูมิต้องเคราะห์

๓. การศึกษาหาความรู้

การจัดตั้งปุทะเลี่ยมหาวิชาลัย สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์เรื่องต้นมะม่วงมีผลที่ผู้คนยื้อแย่งกัน ด้วยเหตุนี้ทำให้พระมหาชนกคิดหาหนทางจัดตั้งสถานศึกษาเพื่อพัฒนามหาชนทั้งในด้านความเพียร สติปัญญา และกำลังกาย เพื่อมุ่งไปสู่ความรู้ ซึ่งตรงข้ามกับอวิชา เพื่อให้มหาชนอยู่ในกรอบแห่งธรรมะที่มีพื้นฐานของสติปัญญา วิริยภาพ และกำลังกาย ความรู้ที่ทำให้มหาชนหลุดพ้นจากโมหภูมิ คือ การฝึกอบรมสั่งสอนผู้คนในสถานศึกษาเพื่อให้ความรู้ทั้งในทางวิชาการ เช่น การเกษตร และความรู้ทั่วไป เช่น การมีจิตสำนึกเป็นคนดี คุณสมบัติของผู้ได้รับการฝึกฝน ธรรมะจะกลายเป็นผู้ที่มีความหมั่นเพียร มีสติปัญญา และกำลังกายในการทำความดีตลอดไป

หนังสือพระราชนิพนธ์พระมหาชนก แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถด้านวรรณกรรมในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเป็นอย่างมาก พระองค์ทรงใช้ความเพียรในการพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ถึง ๑๑ ปี และทรงเลือกใช้ถ้อยคำที่มีลักษณะเฉพาะพระองค์ สามารถนำไปใช้เป็นคติสอนใจได้ พระราชนิพนธ์เรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงตั้งพระทัยให้มีการเผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้ประชาชนดำเนินชีวิตด้วยความเพียรและมีสติปัญญา อันนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติอย่างยั่งยืน ดังพระราชปรารภที่พระองค์ได้ลิขิตไว้เป็นปริศนาธรรมสอนใจว่า “ขอจงมีความเพียรที่บริสุทธิ์ ปัญญาที่เฉียบแหลม กำลังกายที่สมบูรณ์”

บรรณานุกรม

- กำพล จำปาพันธ์. (๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๗). การชำระ “พระมหาชนก” ในประวัติศาสตร์ไทยยุคใหม่. สืบค้น
๑ มีนาคม ๒๕๖๐ จาก <http://prachatai.com/journal/2014/05/53151>
- ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (๒๕๔๐). พระมหาชนก (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: อมรินทร์
พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- สมยศ ศุกกิจไพบูลย์. (๒๕๖๐). ตามรอยพระมหาชนก ตามรอยพ่อ. กรุงเทพฯ: ย้อนรอย.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (๒๕๕๔). การอภิปรายความบทรราชานิพนธ์พระมหาชนก. กรุงเทพฯ: เอช.เอ็น.กรุ๊ป.